

Ружица И. Фармаковски¹

Републички секретаријат за законодавство, Београд

О СПОЈЕНОМ И ОДВОЈЕНОМ ПИСАЊУ РЕЧИ (НА ПРИМЕРУ ДВОЧЛАНИХ СПОЈЕВА ИМЕНСКИХ РЕЧИ)

У раду се преиспитују важећа правописна правила о спојеном и одвојеном писању речи, као и критеријуми који стоје у основи ових правила. У фокусу су двочлани спојеви именских речи (придев и именица или две именице) код којих једна од тих речи одређује ону другу: *зорли јунак, портабл машина, јафа кекс, вестерн филм, џез музика; алај-бајрак, жар-птица, бисер-грана, меч-лопта; генерал-мајор, асистент-приправник, лекар-стажиста*. Најпре се пореде примери за које су према важећим правописним правилима предвиђена различита решења, а који нам делују као сродни: *зорли јунак* и *алај-бајрак, голф игралиште* и *шах-клуб* итд. Други корак је разматрање критеријума за писање с цртицом или одвојено писање речи: акценат, значењска аутономност, појмовна обједињеност, променљивост речи у оваквим спојевима, променљивост речи изван оваквих спојева, да ли прва саставница одређује другу или друга прву, порекло речи, традиција и сл. Следећи корак је покушај да се један број оваквих спојева који нису наведени у правописним приручницима разврста према постојећим примерима и критеријумима. То нас на крају доводи до процене поузданости критеријума и предлога који би могли бити корисни приређивачима новог правописа у овој сложеној и какофоничној групи речи, која је таква управо зато што зависи од многих фактора и њихових међусобних односа.

Кључне речи: правопис, спојено и одвојено писање речи, полусложенице, цртица

¹ Републички секретаријат за законодавство, Немањина 11, 11 000 Београд, Србија
ruzicamarinkovic12@gmail.com

1. Увод

Чим научимо да пишемо, учимо и да се речи у писању раздвајају белинама. Ако нам се из неког разлога учини да неке од њих чине некакву целину, пишемо их спојено, с цртицом или их остављамо растављене. Тако је и са становишта правописа проблем тројак – речи се пишу спојено (сложенице и изведенице: *пољопривреда, Београд, пробисвет; радиолог, русофил*), с цртицом (полусложенице: *гол-разлика, ауто-трке, мини-сукња*) или одвојено (синтагме: *фитнес тренер, стреч панталоне*).

Дефинисање правописних правила у овој области, међутим, веома је сложено. Прво, оно зависи од великог броја критеријума – значењских и формалних, како налазимо у *Правопису 2010*. Наводе се следећи: самосталност значења, актуелност и познатост речи савременом читаоцу, самосталан акценат, правила творбе речи, устаљене навике у начину писања, начин преузимања речи из страних језика, потребе корисника. Друго, сви ови критеријуми су сами по себи сложени. На пример, самосталност значења се не може бинарно исказати. Пре је реч о скаларној особини, тј. о томе у којој мери реч стиче самостално значење. Актуелност речи мења се у зависности од времена и друштвених околности. Колико је реч неке позната зависи од његове генерацијске припадности, степена и врсте образовања, знања страних језика и др. Самосталност акцента и груписање речи у изговорне целине зависе од значења и функције те изговорне целине и њених делова, од дужине и акцената делова и целине, од говорног подручја, изговорних навика говорника итд. Правила творбе речи су и сама комплексна, подразумевају знање историје језика, познавање савремених прилика и тенденција у језику, знање о преношењу страних речи и њихових творбених форманата, а свакако нису и не морају бити позната обичном говорнику. Даље, нормирање не би требало да наруши устаљене навике у начину писања, мада то често угрожава општу логику правописног правила. Преузимање речи из страних језика неретко подразумева некритичко преузимање неизмењених склопова речи, који се онда не уклапају у правила нашег језика. Није лако ни помирити потребе корисника. Писци по правилу желе лабавију норму и немају ништа против постојања великог броја дублета, док су лектори и наставници начелно присталице изричите норме. И треће, како такође налазимо у *Правопису 2010*, сви ови критеријуми „имају релативан карактер (или тачније – комплементаран)” (74). Дакле, комбинују се, и то с различитим степеном доминације једног или више њих. Стога заиста верујемо да је формулисање правила за спојено односно одвојено писање речи изузетно сложен и тежак задатак.

2. Слични примери са различитим решењима

Већ смо истакли да су наша тема двочлани спојеви именских речи (придев и именица или две именице) код којих једна од тих речи одређује ону другу. У наставку ћемо дати две групе примера који су наизглед слични, али је *Правопис 2010* за њих предвидео различита правописна решења.

Тачка 82а. – писање с цртицом	Тачка 86а. – одвојено писање
алај-барјак, алај-чауш, баш-кнез, баш-чауш, диван-кабаница, ђул-башта, Курбан-бајрам, са(х)ат-кула, сиктер-кафа, ћетен-алва, чекмек-ћуприја, шиш-ћевап	зорли јунак, демирли капија, шећерли кафа

Табела 1. Традиционални оријентализми и двочлани спојеви чији је први члан непроменљива реч [...] која се схвата као придев²

Примере у првој колони *Правопис 2010* у тачки 82а. означава као „традиционалне оријентализме” (76). Али и примери у другој колони: *зорли јунак*, *демирли капија*, *шећерли кафа* такође спадају у традиционалне оријентализме. Они јесу облички посебни, сви се завршавају суфиксом *-ли*, али нисмо сигурни да је то довољно да се за њих предвиди другачији начин писања. *Правопис 2010* у тачки 86а. њих пак означава као двочлане спојеве „чији је први члан непроменљива реч [...] која се схвата као придев” (81). И то је тачно. Први члан ових спојева (*зорли*, *демирли*, *шећерли*) јесте непроменљив. Такође је тачно да је генерална непроменљивост првог члана дистинктивна компонента ових двеју група речи. Први чланови у спојевима из прве групе, ако се уопште употребљавају самостално, променљиви су. У оваквим склоповима и они су непроменљиви: *ђул*, *ђула* итд.; *ђул-башта*, из *ђул-баште* итд. Али та непроменљивост првог члана, коју *Правопис 2010* истиче код друге групе речи, према општим правилима наведеним у тачки 82. заправо би била разлог за писање ових речи с цртицом: „С ц р т и ц о м се пишу склопови речи код којих саставнице задржавају изванредан степен значењске аутономности, засебан акценат и непроменљивост прве од њих” (75–76). За још два критеријума која се овде помињу – акценат и чињеница да се први члан схвата као придев, рекли бисмо да се подударују. И у примерима *алај-барјак* итд. и у примерима *зорли јунак* итд. обе саставнице задржавају свој акценат. Такође, *алај* се схвата као придев за *барјак* итд., *зорли* се схвата као придев за *јунак* итд.

² Називи су дати према *Правопису 2010*.

Тачка 82в. – писање с цртицом	Тачка 86в. – одвојено писање
гас-маска, кварц-лампа, клин-чорба, клуб-гарнитура, спорт-клуб, шах-клуб, шах-гарнитура, туш-кабина, корнер-застава, маркетинг-служба, меч-лопта, трач-партија, фетус-положај, аут-линија, гол-линија, гол-аут, гол-разлика, секс-бомба, сет-лопта	вестерн филм, џез музика, рок опера, рок певач, поп мелодије, поп музика, кантри музика, фолк музика, фолк певачица, хит парада, допинг контрола, допинг тест, бејзбол палица, геј парада, голф игралиште, интернет адреса, интернет страница, шунд литература, кич забава, камп приколица

Табела 2. Новија или сасвим нова стилска скраћења код којих се прва саставница (именица) осећа као замена за придев и спојеви чији је први члан изван оваквих веза [...] променљив и има општију (самосталну) употребу³

Примере у првој колони *Правопис 2010* у тачки 82в. одређује као „релативно новија или сасвим нова стилска скраћења код којих се прва саставница (именица) осећа као замена за придев” (76). Али и придеви у другој колони су такви: релативно нови или сасвим нови; такође, реч *вестерн* се схвата као придев за реч *филм*, реч *џез* се схвата као придев за реч *музика* итд. Примере у другој колони *Правопис 2010* у тачки 86в. одређује као спојеве „чији је први члан изван оваквих веза [...] променљив и има општију (самосталну) употребу” (81). Опет, примери у првој колони такође су такви: речи *гас*, *кварц*, *клин* итд. променљиве су изван оваквих веза; такође, све речи из прве колоне имају и општу, тј. самосталну употребу: *шах*, *туш*, *гол*...

3. Критеријуми за писање речи с цртицом односно одвојено писање речи у *Правопису 2010*

Да погледамо сада критеријуме за писање речи с цртицом односно одвојено писање речи који су наведени у *Правопису 2010* и шта је то што је проблематично у вези са њима.

1) Прво, генерално правило, садржано у тачки 82, гласи: „С ц р т и ц о м се пишу склопови речи код којих саставнице задржавају извештан *степен значењске аутономности, акценат и непроменљивост прве од њих*. Цртица овде значи да се спој не узима као права, целовита реч него као две лексеме удружене у датој прилици” (76). У разради овог правила, у тачки 82б, наводе се примери који се описују као „традиционални сликовити, појмовно обједињени спојеви” (76): *жар-птица, ремек-дело,*

³ Називи су дати према *Правопису 2010*.

рак-рана, иван-цв(и)ет, спомен-библиотека, спомен-дом, спомен-збирка, спомен-музеј, спомен-парк, спомен-плоча, спомен-чесма и сл. Видимо да је опис нижег ранга у супротности са општим правилом под које потпада – „појмовно обједињени спојеви” : „составнице задржавају изванредан степен значењске аутономности [...] спој [се] не узима као права, целовита реч него као две лексеме удружене у датој прилици”.

Ово опште правило треба и даље имати на уму јер ћемо се његовој подробнијој анализи вратити на крају овог одељка о разматрању критеријума.

2) Под истим општим правилом стоји да „прва саставница одређује другу, дајући јој притом обележје *подврсте речи са општим значењем* (у смислу специјализације, намене и сл.)” (76). Ту се онда као изузетак наводе „речи за означавање војних и полицијских чинова типа *генерал-мајор* и њима донекле слични склопови (али са обема променљивим саставницама) као *асистент-приправник, лекар-стажиста*” (76), код којих друга саставница одређује прву, тј. како стоји у *Правопису 2010* – „другом саставницом се прецизира рангирање” (76)⁴. Из целог овог описа закључујемо да су ови примери изузетак јер код њих друга саставница одређује прву, да је без обзира на то за њих предвиђено исто правописно решење као и за остале спојеве у тој широј групи и да је реч о релативно малом броју спојева уског значења – војни и полицијски чиновни, спојеви са значењем рангирања, хијерархије и сл. А заправо таквих спојева има много више, и то са много општијим значењем: *камен-темељац, река-понорница, пуж-голаћ, воденица-поточара, птица-селица...*⁵ У једном свом раду који се овим спојевима бави из једне друге перспективе Љ. Поповић (1984: 55) наводи велики број примера и дели их у три групе. У првој групи наводи примере: *птица селица, пуж купусар, јабука кожара, кукуруз тврдунац, пушка кремењача, топ противколац, централа поточара, мост ланчаник* и налази да у њима „одредбена именица има функцију (суб) класификатора појма означеног управном именицом”. У другој групи наводи примере: *камен темељац, звезда водиља, милиционер позорник, кава јутрењача, ђак првак, врабац полетарац, јелен десетоодишњак, коњ дешњак, рука десница, син јединац*. За ове примере Љ. Поповић каже да се њима именује нека специфична карактеристика, функција, статус и сл. И у трећој групи наводи примере: *пшеница белица, лоптица скочица, мач крвник, стрела Громовница, сузе радоснице, ветар развигорац*, у којима се „детерминативном именицом износи нека дескриптивна квалификација управног појма”.

За ову групу речи налазимо још и коментар да није једнородна: „Разумљиво је писање цртице у именици *генерал-мајор* јер се први члан

⁴ Ови спојеви именица се наводе и у тачки 87, са истим описом.

⁵ Овде смо ове спојеве навели према моделу *асистент-приправник, лекар-стажиста, људи-жабе* у *Правопису 2010*.

не мијења (*генерал-мајора*), али не видимо разлоге за писање овог знака у примјерима у којима су обе саставнице промјенљиве (*асистента-приправника, лекара-стажисте, људи-жаба*)” (Дешић, 2022: 50).

3) Следе даља детаљнија правила. Према тачки 82а. с цртицом се пишу традиционални оријентализми: *алај-барјак, алај-чауш, баш-кнез, баш-чауш, диван-кабаница, ђул-башта, Курбан-бајрам, са(х)ат-кула, сиктер-кафа ћетен-алва, чекмек-ћуприја, шиш-ћевап*. Како смо већ истакли у претходном одељку, и примере *зорли јунак, демирли капија, шећерли кафа* (наведене под тачком 86а) ми сматрамо традиционалним оријентализмима. Не видимо, дакле, чему служи карактеризација „традиционални оријентализми”, која не обухвата све такве примере и која налаже два различита правописна решења за две групе примера, који се притом, како смо видели у претходном одељку, не разликују ни по чему другом.

4) Према правилу 82б. с цртицом се пишу „традиционални сликовити, појмовно обједињени спојеви” (76): *жар-птица, ремек-дело, рак-рана, иван-цв(и)ет, спомен-библиотека, спомен-дом, спомен-збирка, спомен-музеј, спомен-парк, спомен-плоча, спомен-чесма*. Код овог одређења компоненту „сликовит” сматрамо субјективном. На пример, примере *жар-птица, рак-рана, иван-цв(и)ет* и ми сматрамо сликовитим, али нам *ремек-дело, спомен-дом, спомен-парк* итд. нису нарочито сликовити. С друге стране, примери *бисер-грана, див-јунак, извор-вода, ловор-грана* су нам подједнако сликовити као *жар-птица, рак-рана, иван-цв(и)ет* и делују нам веома слични њима, а сврстани су у једну другу групу, под једним другим критеријумом – „особена традиционална и њима слична релативно новија или сасвим нова стилска скраћења код којих се прва саставница (именица) осећа као замена за придев” (тачка 82в). Сличан коментар налазимо и у Бабић (2019: 72): „Поставља се питање по чему је спој *рак-рана* сликовитији од *див-јунака* и по чему је творбено разликован.”

Овде, истина, за обе описане групе примера важи исто правописно решење, али их ипак наводимо јер говоримо о ваљаности критеријума и о томе како је он спроведен.

5) Претходно поменуто одређење „особена традиционална и њима слична релативно новија или сасвим нова стилска скраћења код којих се прва саставница (именица) осећа као замена за придев” (тачка 82в), осим наведених примера (*бисер-грана, див-јунак, извор-вода, ловор-грана*), обухвата и друге: *гас-маска, кварц-лампа, клин-чорба, клуб-гарнитура, спорт-клуб, шах-клуб, шах-гарнитура, туш-кабина, корнер-застава, маркетинг-служба, меч-лопта, трач-партија, фетус-положај, аут-линија, гол-линија, гол-аут, гол-разлика, секс-бомба, сет-лопта*. Али зашто онда не обухвата и примере: *вестерн филм, цез музика, рок опера, рок певач, поп мелодије, поп музика, кантри музика, фолк музика, фолк певачица, хит*

парада, допинг контрола, допинг тест, бејзбол палица, геј парада, голф игралиште, интернет адреса, интернет страница, шунд литература, кич забава, камп приколица итд. (тачка 86в)? У претходном одељку смо већ видели да су ове две групе примера по свему исте – у питању је новија лексика и прва саставница се осећа као замена за придев.

Овде као кључну компоненту одређења „особена традиционална и њима слична релативно новија или сасвим нова стилска скраћења код којих се прва саставница (именица) осећа као замена за придев” схватамо компоненту да „се прва саставница (именица) осећа као замена за придев” и њу сматрамо критеријумом за доношење одлуке о начину писања. Одатле следи питање да ли овај критеријум није добро спроведен или није уопште релевантан кад налаже два различита начина писања.

6) Последњи наведени примери, заједно са још двама подгрупама, сврстани су под једно опште правило у тачки 86: „Двочлани спојеви посебних речи код којих се прва, која одређује другу, не мења мада су неке од њих иначе променљиве, пишу се одвојено” (81). Али, и претходна група примера одговара том правилу – двочлани спојеви посебних речи, прва одређује другу, прва се не мења. А ти примери се ипак пишу с цртицом. Одавде опет следи да критеријум „непроменљивост прве саставнице” или није добро спроведен или није релевантан.⁶

7) У посебну подгрупу 82г издвојени су примери који су окарактерисани као „нетипичне спреге код којих опет прва саставница ближе одређује другу, специфицира је, у смислу нпр. 'који подсећа на... или који служи за...'" (76): *добош-торта, јез-фризура, вишња-боја, цигла-боја, лимун-жута боја, веш-машина* и сл. Примери нису сродни па се ни из њих ни из објашњења не види због чега су ове спреге нетипичне и зашто су издвојене у посебну подгрупу.

8) Овде се најзад враћамо до почетног општег правила. Упоредићемо га са изнетим општим правилом наведеним под 6). Поређење ћемо илустровати исечцима из *Правописа 2010*:

82. С цртицом се пишу склопови речи код којих саставнице задржавају изванредан значењске аутономности, засебан акценат и непроменљивост прве од њих. Цртица овде значи да се спој

86. Двочлани спојеви посебних речи код којих се прва, која одређује другу, не мења мада су неке од њих иначе променљиве, пишу се одвојено:

⁶ У Лончар Раичевић (2019: 122), а такође и у Дешић (2022: 57), наводи се ово правило из тачке 86, али се ни критеријум ни примери не повезују са онима у тачки 82.

Ако занемаримо значењску аутономност и засебан акценат из тачке 82, који одликују све ове примере, остаје нам непроменљивост прве саставнице (речи) као критеријум за доношење одлуке о начину писања двочланих именских спојева. На основу тог критеријума, тачка 82. нам експлицитно налаже писање с цртицом, а тачка 86. одвојено писање. Методолошки гледано, ово је за категорију критеријума најопаснија одлика – да експлицитно садржи противречност.

9) Још ћемо се на крају овог прегледа осврнути на неколико формулација које би се могле свести на једну: „прва саставница одређује другу” (тачка 82), „прва саставница (именица) осећа [се] као замена за придев” (тачка 82в), „прва саставница ближе одређује другу” (тачка 82г), „која се схвата као придев” (тачка 86а). Сматрамо да би требало прихватити термин *детерминатор*, који предлаже Р. Драгићевић, јер се приликом употребе термина придев „мешају морфолошки и синтаксички план” (Драгићевић, 2019: 148). Ми бисмо још додали да додатну забуну уноси и питање у ком језику је детерминатор придев, у језику даваоцу или језику примаоцу, уколико је реч о лексеми страног порекла.

4. Покушај класификације и критеријуми

Пре него што пређемо на критеријуме, накратко ћемо прегледати покушај класификације двочланих именских спојева којих нема у *Правопису 2010*:

- о зулум(-)паша као *алај-чауш* или *зорли јунак*?
- о азрети(-)Мухамед као *алај-чауш* или *зорли јунак*?
- о сурогат(-)мајка као *секс-бомба* или као *фитнес тренер*?
- о колаж(-)папир као *шах-гарнитура* или *бејзбол палица*?
- о тумор(-)маркер као *гол-линија* или *допинг тест*?
- о роло(-)завесе као *фикс-идеја* или *портабл машина*?

Како, дакле, постићи да критеријуми односно правила у правопису обухвате све примере које треба да обухвате и ниједан који не треба да обухвате? Да буду научно засновани, али и разумљиви обичном кориснику? Да не наруше устаљене навике, али да могу да прихвате и нову лексику? Дobar путоказ, чини се, налазимо код Р. Драгићевић (2022: 100):

„Упркос важности става да се правописне одредбе морају заснивати на језичким законитостима [...] систем правила не сме бити ни 'пренаучан' и у њима се не смеју одражавати све нијансе које о појавама знају стручњаци који су аутори Правописа. Научна компетенција изазива усложњавање приступа чињеницама, што се одражава на Правопис, а то нас је, између осталог, довело до стања

у којем и најписменији говорници српског језика морају стално користити овај приручник како би правилно написали текст. За применљива правописна правила важна је способност уопштавања и резимирање више сродних случајева у једно решење. Нијансирање појаве треба препустити научним радовима из других дисциплина, а Правопис мора бити поједностављен и сведен на опште случајеве.”

Да укратко резимирамо оно што смо приметили за појединачне критеријуме разматрајући ове двочлане спојеве именских речи.

- 1) Акценат. За двочлане именске спојеве акценат као критеријум начина писања није од велике важности јер оне по правилу задржавају свака свој акценат. Евентуално може функционисати као допунски критеријум. И *Правопис 2010* у тачки 82а међу полусложеницама наводи као изузетак сложенице: *дуванкеса, ћорсокак, башчаршија* и *Башчаршија*.
- 2) Значењска аутономност. Како смо имали прилике да видимо у наведеним примерима у целом раду, не делује да постоји објективан начин да проценимо да ли саставнице задржавају своја значења или заједно стварају ново значење: *портабл машина, жиро рачун; туш-кабина, аут-линија*.
- 3) Појмовна обједињеност. Код овог критеријума је кључно питање каква је природа везе међу саставницама – творбена или синтаксичка или, како налазимо код Р. Симића, „да ли је ознака везе интралексемска или интерлексемска по функцији” (2012: 727). Оваква подела има смисла када се пребацимо на шири план спојеног и одвојеног писања речи: *родо+љуб, не+брига, квази+наука* (творбена веза). Међутим, код двочланих спојева именских речи постоји само синтаксичка веза јер је увек једна саставница детерминатор, тј. има функцију атрибутива.⁷
- 4) Да ли прва саставница одређује другу или друга прву? Готово сви примери које смо разматрали имали су прву реч као детерминатор. *Правопис 2010* наводи свега неколико примера са другом речју као детерминатором: *генерал-мајор, асистент-приправник, лекар-стажиста* и *људи-жабе*. У тачки 82. се истиче овај обрнути однос, али се са самим примерима не поступа различито од других спојева

⁷ По тој логици и полусложенице су синтаксичке конструкције. Р. Симић, међутим, примећује да се ове јединице некада уносе у речнике као одреднице (леме): „Ипак, чињеница да се ове јединице уносе у речнике по себи сведочи друкчије: практично се граматичари и лексикографи, па свакако и дериватолози, према њима односе као према лексички јединственим целинама, дакле елементима лексичког система” (Симић, 2012: 729). Било би свакако занимљиво подробније испитати ову појаву – када су ове саставнице случајан спој, а када им наши речници дају пуноправан статус лексеме.

из тачке. Када смо, међутим, видели већи број ових примера у одељку 3. под 2), могли смо да приметимо да се они начелно разликују од примера у којима је детерминатор прва реч. Наиме, код свих тих примера су обе саставнице променљиве: *камена-темељца, реке-понорнице, пужа-голаћа, воденице-поточаре, птице-селице...*⁸ То нас доводи до последњег критеријума.

- 5) Променљивост саставница у споју именица. Променљивост саставница у споју именица делује као још један опипљив, објективан и лако разумљив критеријум. Поред тога, он кореспондира са претходним критеријумом. Код спојева у којима је прва саставница детерминатор променљива је само друга саставница: *ћетен-алве, жар-птице, бисер-гране, нето масе, рок опере...* А код спојева у којима је друга саставница детерминатор променљиве су обе саставнице: *камена-темељца, реке-понорнице, пужа-голаћа, воденице-поточаре, птице-селице...*

5. Закључак

Уверили смо се, прво, да се пре формулисања правописних правила морају решити и друга граматичка и лексичка питања. У случају двочланих спојева именских речи то су семантички, синтаксички и творбени односи између двеју саставница. Р. Драгићевић додаје још једну важну перспективу на коју нисмо наилазили код других аутора:

„Испоставило се [...] да статус ових јединица треба посматрати из општије визуре – из угла тенденција у развоју словенских језика. По неким лингвистима, у новије време словенски језици се развијају под дејством аналитизма, а по другима – главна тенденција је тенденција полисинтетизма. Заступници аналитизма третирају јединице типа *мегафон-дипломатија* и *евроскептик* као синтагме, наглашавајући да расте број непроменљивих речи у словенским језицима, док заступници полисинтетизма сматрају да ове јединице спадају у сложенице и закључују да у словенским језицима расте број јединица које настају спајањем елемената” (Драгићевић, 2019: 151).

И друго, уверили смо се да је правила најједноставније свести на основне дихотомије: детерминатор – прва или друга саставница и променљивост само једне саставнице или целог споја.

То би као резултат дало да се спојеви са првом саставницом као детерминатором и променљивошћу само једне (друге) саставнице

⁸ Једини изузетак је *генерал-мајор*, где је само друга саставница променљива: *генерал-мајора* итд.

пишу с цртицом: *ћетен-алва, жар-птица, бисер-грана, нето-маса, рок-опера* итд., а да се спојени са другом саставницом као детерминатором и променљивошћу обеју саставница пишу одвојено: *камен темељац, река понорница, пуж голаћ, воденица поточара, птица селица* итд.

Ту се наше становиште поклапа са становиштем Р. Драгићевић: „Спој између две компоненте лексичке јединице, ако су компоненте потврђене и као самосталне лексеме од који је једна непроменљива и одређује другу, сматрамо да треба писати са цртицом (2019: 150). Ауторка ту наводи примере: *мегафон-дипломатија, тојота-мафија, банапа-република*. Други тип примера који ми овде наводимо, са другом саставницом као детерминатором и променљивошћу обеју саставница, није део наведеног корпуса.

Литература

- Бабић, М. (2019). О примјени семантичких и граматичких критеријума нормирања у *Правопису српскога језика* Матице српске. У М. Ковачевић (ур.), *Нови прилози српском правопису. Зборник радова са научног скупа „Актуелна питања српског правописа“* (стр. 67–79). Нови Сад – Вишеград: Матица српска – Андрићев институт.
- Дешић, М. (2022). Састављено и растављено писање именица. У В. Брборић и И. Бјелаковић (ур.), *Нови прилози српском правопису 2. Зборник радова са научног скупа „Актуелна питања српског правописа“* (стр. 49–62). Нови Сад – Београд: Матица српска – Одбор за стандардизацију српског језика.
- Драгићевић, Р. (2019). Правописна решења нових речи у српским штампаним медијима. У М. Ковачевић (ур.), *Нови прилози српском правопису. Зборник радова са научног скупа „Актуелна питања српског правописа“* (стр. 141–154). Нови Сад – Вишеград: Матица српска – Андрићев институт.
- Драгићевић, Р. (2022). Спојено и одвојено писање придева (на примеру назива за боје). У В. Брборић и И. Бјелаковић (ур.), *Нови прилози српском правопису 2. Зборник радова са научног скупа „Актуелна питања српског правописа“* (стр. 99–108). Нови Сад – Београд: Матица српска – Одбор за стандардизацију српског језика.
- Лончар Раичевић, А. (2019). О усклађености правописних приручника у писању и изговору сложених именица у српском језику. У М. Ковачевић (ур.), *Нови прилози српском правопису. Зборник радова са научног скупа „Актуелна питања српског правописа“* (117–128). Нови Сад – Вишеград: Матица српска – Андрићев институт.
- Поповић, Љ. (1984). Деривациона конгруенција у роду код одредбених именица. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 13/1, 55–72.
- Симић, Р. (2012). Један проблем са ивице творбеног система српског – форме са спојеном цртом (/цртицом). У Р. Драгићевић (ур.), *Творба речи и њени ресурси у словенским језицима. Зборник радова са четрнаесте међународне научне конференције Комисије за творбу речи при Међународном комитету*

слависта (стр. 727–736). Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду – Чигоја штампа.

Извори

Пешикан, М., Јерковић, Ј., Пижурица, М. (2010). *Правопис српскога језика, измењено и допуњено издање*. Нови Сад: Матица српска.

ON COMPOUND AND HYPHENATED SPELLING OF WORDS (USING THE EXAMPLE OF TWO-PART COMPOUNDS OF NOUNS)

S u m m a r y

The paper examines the valid orthographic rules on combined and separate writing of words as well as the criteria underlying these rules. The focus is on two-part compounds of nominal words (adjective and noun or two nouns) where one of those words determines the other: *зорли јунак, портабл машина, јафа кекс, вестерн филм, цез музика; алај-бајрак, жар-птица, бисер-грана, меч--лопта; генерал-мајор, асистент-приправник, лекар-стажиста*. The paper primarily compares examples for which, according to the current spelling rules, different solutions are provided, and which seem related to us. The second step is to consider the criteria for writing words together or separately: accent, semantic autonomy, conceptual unification, whether the first component determines the second or the second first, the origin of the word, tradition, etc. This ultimately leads us to assess the reliability of the criteria and suggestions that could be useful to compilers of new orthographic manual.

Key words: spelling, orthography, compound and separate writing of words, semi-compounds, hyphen